

**EXCELENȚA SA EPISCOPUL REGIONAL DE HALLE ȘI WITTENBERG,
DIN CADRUL BISERICII EVANGHELICE A GERMANIEI CENTRALE,
DR. JOHANN SCHNEIDER**

CUPRINS

Mesajul Rectorului Universității Lucian Blaga din Sibiu.....	5
Proces-verbal al ședinței Senatului Universității Lucian Blaga din Sibiu.....	6
Diplomă Doctor Honoris Causa.....	7
Laudatio	8
Discurs de receptie	18
Dankesrede.....	27
Curriculum vitae	38

Mesajul Rectorului
Universității "Lucian Blaga" din Sibiu

Universitatea, una dintre cele mai reprezentative și durabile instituții ale vieții publice cu un rol profund în spațiul cultural, intelectual și academic, își onorează performanțele și prestigiul personalităților care au contribuit în mod decisiv și semnificativ la dezvoltarea instituțională, asigurarea continuității sau conturarea unei identități distincte în context academic național și internațional.

Într-o lume caracterizată de schimbări profunde și rapide, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu a reușit să-și consolideze statutul academic printr-o cooperare internațională constantă și complexă. Internaționalizarea și gradul de vizibilitate pe plan local, regional și global reprezintă condiția esențială pentru dezvoltarea strategică și sustenabilă a universității, în societatea actuală bazată pe cunoaștere, comunicare și interconectare.

Acordarea titlului de Doctor Honoris Causa Domnului Pr. Prof. Johann Schneider, Episcop de Halle – Wittenberg, Germania, confirmă relevanța și semnificația culturii pentru ULBS ca dimensiune esențială a strategiei de dezvoltare, alături de învățare și cercetare.

Interacțiunea academică multidimensională contribuie la consolidarea cooperării și prieteniei dintre România și Germania, iar Universitatea Lucian Blaga din Sibiu își dovedește pe deplin rolul de catalizator cultural într-o lume globală și în continuă interacțiune.

În numele comunității academice a Universității Lucian Blaga din Sibiu, doresc să vă felicit pentru acceptarea titlului de Doctor Honoris Causa conferit de către Universitatea noastră și să vă asigur de întreaga noastră prețuire.

Prof.univ.dr.ing. Ioan Bondrea
Rector,
Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

EXTRAS

**DIN HOTĂRÂREA SENATULUI
UNIVERSITĂȚII "LUCIAN BLAGA" DIN SIBIU
nr. 4322 din 26.10.2017**

Senatul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu,

În baza Hotărârii Guvernului României nr. 225/1990,

În temeiul Legii Educației Naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare,

În baza prevederilor Cartei U.L.B.S, aprobată în ședința Senatului din data de 28.09.2015 și a Regulamentului de organizare și funcționare a Senatului U.L.B.S., aprobat în ședința Senatului din data de 31.03.2016,

Având în vedere dezbaterile din ședința ordinară din data de 26 octombrie 2017,

HOTĂRĂȘTE:

.....
Art. 10 Aprobă propunerea Facultății de Teologie privind acordarea titlului onorific de DHC al ULBS Eminentei Sale domnul Johann Schneider, Episcop Regional de Halle-Wittenberg, Germania, avizată în art. 4 din Hotărârea C.A. nr. 30 din 26.09.2017.
.....

Prof. univ. dr. Horatiu RUSU

Președintele Senatului ULBS

Conf. univ. dr. Manuela PUMNEA,

Cancelarul al Senatului ULBS

Mortis est ut ii qui in plenitudine Amicis et
 Virile pietatis amem collationem ad evolvendi
 omnes huiusmodi conditiones viri erant
 doctores honoris causa creentur.

os. **S**ervatus est Rector **U**niversitatis de **L**ugduni **B**laga
 nostrum Civitatis, concilio die XIII mensis octobris ANNO MCMXII. In
 oamiam consensu, cum organissimo Ac Illustriissimo viri **J**ohann Schmeider
 ad eruditionem viri etiamque collegio, primum consultisset et equestris hanc
 anagnosque Administrationem meritis esset

Johann Schmeider
 doctorem honoris causa

creatum et declaratum
 Proprieta omnia diploma Universitatis Civitatis sigillo
 auctoritate requisitaque subscriptione firmatum et omni curanda.
 Datum Civitatis die XIII mensis novembris, A.D. MCMXII.

sempiternis menses
 Horatio Risi

RECTOR
 facultatis technice
 JOHANN SCHMEIDER

LAUDAȚIO

în onoarea Excelenței Sale
Dr. JOHANN SCHNEIDER,
episcop regional de Halle și Wittenberg,
din cadrul Bisericii Evanghelice din Germania Centrală,
cu ocazia acordării titlului de *DOCTOR HONORIS CAUSA*
al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

Domnule Rector,

Domnule Președinte al Senatului,

Stimați membri ai Senatului și întregii comunități academice,

Distinși invitați,

Doamnelor și domnilor,

Universitatea noastră acordă astăzi, la propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă „Sf. Ierarh Andrei Țaguna”, cea mai înaltă distincție pe care o poate acorda o instituție academică, aceea de Doctor Honoris Causa, Excelenței Sale, dr. Johann Schneider, episcop regional de Halle-Wittenberg, din cadrul Bisericii Evanghelice din Germania Centrală, personalitate care se bucură de o consolidată notorietate în spațiul teologic universitar românesc.

Ales episcop în anul 2011 de către Sinodul Bisericii Evanghelice din Germania Centrală, cu două treimi din voturi (încă din primul tur), Excelența Sa conduce una din cele cinci episcopii regionale ale Bisericii central-germane (din sudul fostei Republici Democrate Germane). Sub jurisdicția sa se află 170.000 de credincioși declarați, cu șapte regiuni pastorale (corespunzătoare Protopopiatelor din sistemul administrației bisericești ortodoxe).

Deși azi cu responsabilități departe de România, de Sibiu, totuși Excelența Sa dl. Episcop Johann Schneider are multe legături cu Transilvania, fiind un mare iubitor al Sibiului și al Mitropoliei noastre.

Aceasta se datorează în primul faptului că s-a născut la 29 septembrie 1963 la Mediaș, într-o familie de țărani sași din

Moșna. A crescut într-o familie de credincioși ai parohiei evanghelice de confesiune augustană. Pe de o parte, la fel ca și în celelalte localități săsești, și în acest vechi sat situat în vecinătatea sudică a Mediașului, viața sașilor s-a desfășurat, de la Botez până la înmormântare, în tradiționalele vecinătăți, care nu erau doar spații publice, organizatorice, ci și bisericesti. Crescut în acest mediu, episcopul Johann Schneider a fost de mic copil implicat în viața parohiei locale. Pe de altă parte, conviețuirea părinților episcopului Johann Schneider (Johann Andreas și Anna-Regina) cu vecinii români ortodocși l-au apropiat pe tânărul Johann de tradițiile și calendarul liturgic ortodox, ceea ce nu-i deloc surprinzător, deoarece localitatea Moșna a cunoscut o veche tradiție de bună conviețuire între sași și români. În preajma revoluției pașoptiste, pastorul sas din Moșna, Stephan Ludwig Roth, uimea elita politică a Transilvaniei acelei epoci cu afirmația îndrăzneată că disputa privind stabilirea unei noi limbi oficiale a Principatului Transilvan în locul latinei nu-și avea rostul, dat fiind faptul că limba română era cunoscută practic de toți locuitorii Transilvaniei, indiferent de etnie.

Între anii 1970-1978, Johann Schneider a urmat Secția cu limba de predare germană a Școlii generale din Moșna, iar apoi până în anul 1982 Secția de Matematică-Fizică a Liceului

Axente Sever din Mediaș. În timpul Liceului a cunoscut datorită colegilor de clasă diversitatea etnică, dar și culturală și religioasă din localitățile medii ale Transilvaniei.

În timp ce era în clasa a IX-a (în 1979), părinții au depus cererea de emigrare definitivă în Germania de Vest. Acest fapt a avut ca urmare imposibilitatea admiterii sale la Secția sibiană, germană-luterană a Institutului Teologic Protestant din Cluj-Napoca și Sibiu, precum și la alte instituții de învățământ superior din România. Drept urmare, în așteptarea așa-numitelor „acte mari”, care ofereau certitudinea emigrării definitive, Johann Schneider a fost nevoit să se angajeze ca muncitor la Fabrica de Relee din Mediaș, calificându-se ca sculer matrișer.

În noaptea de Paști a anului 1985, tânărul Johann a plecat definitiv cu părinții săi în Germania, stabilindu-se la Würzburg în Bavaria. Adaptarea aici a fost pentru întreaga familie destul de dificilă, ei fiind confrunțați cu alte obiceiuri sociale, iar în biserică cu alte cântări și alt tip de slujbă.

Pentru a putea urma o universitate în Germania, Johann Schneider a fost nevoit să urmeze ultima clasă gimnazială din sistemul german de atunci (echivalentă a clasei a XIII-a) și a susține examenul de Bacalaureat (Abiturprüfung). Abia după aceea a început studiul Teologiei la Facultatea bisericească

luterană din Neuendettelsau. A continuat apoi studiile de Teologie și Filosofie la Tübingen și München, unde a locuit în celebrul *Collegium Oecumenicum*, un cămin studențesc multiconfesional cu regula de a participa la serviciile religioase ale confesiunilor tuturor studenților prezenți. Astfel a făcut cunoștință cu tradiția bogată și diversă a creștinismului răsăritean, bizantin, dar și siriac, copt, etiopian. Tot la München l-a cunoscut direct pe Profesorul Mircea Basarab, prin intermediul căruia a reușit să aprofundeze literatura teologică românească.

La îndrumarea profesorului Georg Kretschmar, a început în anul 1989 studiul Teologiei și Istoriei Bisericii ortodoxe, întâi la München, apoi la Erlangen. Aici i-a cunoscut pe marii profesori Karl Christian Felmy, Heinz Ohme (care va activa mai apoi la Berlin), dar mai ales pe legendara întemeietoare a Catedrei de Istoria și Teologia Orientului Creștin, Prof. Fairy von Lilienfeld. Tot la Erlangen a revizuit traducerea în limba germană a compendiumului de *Istoria Bisericii Române*, a Părintelui Magistru Mircea Păcurariu. Această primă lucrare de specialitate de Istoria Bisericii Române în spațiul german a văzut lumina tiparului la Erlangen în Seria Oikonomia.

Atașamentul față de studiul creștinismului oriental l-au determinat pe Johann Schneider să studieze un an la Instituto

Orientale a Universității Gregoriene din Roma, și aceasta chiar după primul examen teologic de admisibilitate în clerul Bisericii Evanghelice. La Roma a audiat cursurile profesorilor Spidlik, Taft și Rupnik, lărgindu-și astfel cunoștințele despre spiritualitatea ortodoxă, dreptul canonic și Teologia liturgică ortodoxă. Unul din temele aprofundate a fost iconografia ortodoxă, Sf. Liturghie bizantină și Ceasurile liturgice. De asemenea, a absolvit un curs de arheologie creștină.

În anul 1994, după un an petrecut la Roma, a continuat studiile teologice evanghelice în Bavaria, fiind vicar la biserica St. Nikolaus din Nürnberg. În această calitate a organizat mai multe transporturi de ajutoare în diferite localități din România, în special în Valea Jiului.

În anul 1997 a fost ordonat preot evanghelic la Nürnberg, fiind angajat și ca asistent universitar, la Catedra Profesoarei Felmy din Erlangen.

În același timp a lucrat la teza de doctorat, pe care a susținut-o în anul 2004 cu calificativul *summa cum laude*. Teza a fost publicată un an mai târziu la Editura Boehlau, în seria *Studia Transylvanica*. Iar la 13 octombrie 2005 a fost premiată ca teză de excelență de către Fundația Staedler din Nürnberg.

Încă înainte de susținerea tezei de doctorat, Johann Schneider a intrat în administrația bisericească. Nu a pierdut

însă legătura cu lumea ortodoxă. Între 2003-2007 a fost Secretar executiv al Oficiului de burse de la principalele fundații sociale ale Bisericii Evanghelice din Germania: *Diakonisches Werk der EKD* și *Deutsches Nationalkomitee des Lutherischen Weltbundes*, ambele în Stuttgart. În această funcție acordat burse și practic îndrumat stagiile de cercetare ale unor zeci de doctoranzi din diferite țări ortodoxe, foarte mulți din România. Numărul absolvenților Facultății noastre sibiene care au obținut burse de studii doctorale prin grija dlui. Schneider nu este deloc neînsemnat. De altfel, dânsul cunoștea bine facultatea noastră în urma numeroaselor stagii de cercetare desfășurate în biblioteca și arhiva noastră.

Între anii 2007-2012 a fost Consilier superior bisericesc în conducerea centrală a Bisericii Evanghelice din Germania (post echivalent unui consilier patriarhal din Biserica noastră), fiind răspunzător direct de relațiile și dialogurile bilaterale ale EKD cu trei Biserici ortodoxe autocefale: cea română, cea rusă și Patriarhia Ecumenică. A coordonat, alături de partea ortodoxă, dialogurile ecumenice bilaterale. În anul 2007 a reprezentat Biserica Evanghelică din Germania la ceremonia de instalare a actualului patriarh român, PF Daniel Ciobotea.

În întreaga sa activitate, dl. Johann Schneider a rămas atașat de România și de Ortodoxia românească. El nu poate fi

uitat de studenții români ortodocși dornici să studieze Teologia în universitățile din Germania.

Însă pe plan academic, teologic, Episcopul Johann Schneider și-a obținut o binemeritată notorietate prin teza sa de doctorat, tradusă și publicată și în limba română (în anul 2008, la ed. Deisis din Sibiu). Oricât ar părea de ciudat, această lucrare este prima care se ocupă de analiza concepțiilor teologice, în special ecleziologice, canonice, ale marelui ierarh de la Sibiu, Sf. Andrei Șaguna. În timp ce majoritatea istoricilor, chiar și români, s-au aplecat asupra personalității politice a mitropolitului Andrei Șaguna, episcopul Johann Schneider a fost cel dintâi care a analizat opera șaguniană, și în special constituția bisericească numită *Statutul Organic* din perspectivă teologică. Prin *Statutul Organic*, Sf. Ierarh Andrei Șaguna a reușit să organizeze o Biserică vie, cu adevărat populare, a poporului, fapt necesar după eliberarea Ortodoxiei românești din inferioritatea juridică medievală. Această organizare bisericească supranumită *șaguniană* a provocat numeroase discuții și polemici, atât în epoca respectivă, cât și ulterior, până astăzi, dat fiind faptul că a fost foarte modernă la acea vreme. Interpretând principiul sinodal în sens constituțional, al solidarității dintre toate organele sociale și personale ale Bisericii, Statutul Organic a prevăzut separația

puterilor în sânul Bisericii, autonomia și participarea mirenilor, în proporție de două treimi, la toate activitățile sociale și culturale (nu însă și spirituale) din sânul Bisericii. Discuțiile și polemicile cu privire la sursele acestui Statut Organic au fost de-a lungul timpului superficiale, fiindcă la baza lor nu a stat analiza concepției canonice a marelui mitropolit. Episcopul Johann Schneider este primul istoric care l-a analizat pe Șaguna în contextul curentelor teologice din epoca sa, de la mijlocul secolului al XIX-lea, reușind astfel să prezinte în adevărata sa valoare opera de reînnoire bisericească săvârșită de marele mitropolit, canonizat în anul 2011. Coroborând discuțiile din epocă despre Biserică-Organism viu și doleanțele mișcării de autonomie catolică și de reformă a constituțiilor bisericești din lumea protestantă, Șaguna a reușit reinterpretarea lor în spirit biblic, dar și canonic ortodox. Iar meritul de a clarifica aceste aspecte și de a arăta originalitatea operei șaguniene îi revine tocmai celui care este acum episcop regional în Germania Centrală, la Halle.

Totodată, în aceeași lucrare Episcopul Johann Schneider atrage atenția și asupra unor implicații ale concepției șaguniene în disputele canonice dintre diferitele Biserici Ortodoxe din ziua de azi. Analizând modul de interpretare a canonului 34 apostolic de către Andrei Șaguna, Schneider a arătat că soluția

ierarhului sibian a coexistenței unor ierarhii ortodoxe paralele pe același teritoriu s-a impus, practic, în Diasporă, unde Ortodoxia este organizată nu unitar, pan-național, ci în mai multe Biserici paralele, cu episcopi ortodocși ai diferitelor Biserici autocefale rezidând într-una și aceeași cetate. Cu toate că soluția șaguniană s-a impus practic în Diaspora ortodoxă, totuși meritul acestuia este ignorat de majoritatea lumii ortodoxe.

Deși este o carte de doar 220 pagini, lucrarea Excelenței Sale despre Mitropolitul Șaguna i-a adus pe numeroși speculanți cu privire la nuanțele confesionale ale mitropolitului Andrei Șaguna la tăcere. A schimbat practic percepția istorică și teologică despre Andrei Șaguna, fapt pentru care nu putem decât să-i fim recunoscători.

În aceste condiții acordarea de către Universitatea sibiană, de către Facultatea noastră a titlului de *Doctor Honoris Causa* acestui prim exeget teologic al operei șaguniene este de la sine înțeles. Este un gest care se impune cu evidența valorii și onorează din plin comunitatea academică, înnobilând cultura și spiritualitatea sibiană.

Sibiu, 23 noiembrie 2017

Discursul de recepție al Excelenței Sale
Dr. Johann Schneider
Episcopul regional de Halle și Wittenberg, din
cadrul Bisericii Evanghelice a Germaniei Centrale,
la acordarea titlului de Doctor Honoris Causa de
către Universitatea Lucian Blaga din Sibiu

Înaltpreasfinția Voastră,

Mult stimabili Profesori,

Mulți stimați și dragi părinți și frați întru Hristos,

Mult stimate domnule episcop Guib,

Mult stimate domnule episcop emerit Profesor Klein,

Mult stimate Domnule Profesor Pitters,

Onorată Asistență!

Mulțumesc mult colegiului profesoral al Facultății de Teologie „Sf. Andrei Șaguna” și Senatului Universității „Lucian Blaga” din Sibiu pentru deosebita onoare de a-mi acorda diploma de *Doctor Honoris Causa* în acest loc și în această zi.

Sunt foarte bucuros pentru acest deosebit semn ecumenic al legăturii dintre Biserica Evanghelică din Germania și

Biserica Ortodoxă Română și în special cu Mitropolia Ardealului și cu Facultatea de Teologie sibiană, care poartă numele Sf. Ierarh Andrei Șaguna. Prima dată când am venit în Facultatea de Teologie sibiană la mijlocul anilor 1990 și am început să cercetez în Arhiva mitropolitană și la Arhivele Statului nu aș fi îndrăznit să visez că primul mitropolit al reînființatei mitropolii ortodoxe a Ardealului, Banatului și Ungariei istorice va fi vreodată canonizat.

Doresc să evoc pe scurt cum m-au marcat cercetările mele despre Andrei Șaguna, atât în cariera mea științifică, precum și în slujirea mea ca episcop regional în Biserica Evanghelică din Germania centrală.

Descoperirea lui Andrei Șaguna o datorez unui schimb de scrisori cu episcopul Christoph Klein. Îi sunt recunoscător, mai ales că este prezent aici, pentru faptul că, atunci când căutam o temă pentru teza de doctorat în cadrul catedrei de Istoria și Teologia Creștinismului oriental de la Erlangen, mi-a atras atenția că între anii 1848-1920 a existat o participare activă, atât la ortodocși, cât și la evanghelici, a laicilor la sinoadele bisericești. De asemenea, episcopul Klein a făcut referire la societatea multiconfesională sibiană.

La început, Andrei Șaguna îmi era cunoscut datorită bustului din Parcul ASTRA, din diferite publicații și din

numele Facultății teologice sibiene. Mulțumesc din toată inima Părintelui Profesor Mircea Păcurariu că mi-a oferit posibilitatea de a face cercetări în cadrul facultății. Mulțumesc apoi îndeosebi doamnei Monica Vlaicu care mi-a oferit posibilitatea de a cerceta în Arhivă fondul lăsat de Jakob Rannicher și în special corespondența dintre Rannicher și Șaguna. Nu în ultimul rând mulțumesc părintelui Arhidiacon Ioan Ică jr. pentru traducerea lucrării mele de doctorat în frumoasa limbă românească și publicarea ei în editura Deisis.

Doamnelor și Domnilor!

Doresc ca în continuare să prezint actualitatea lui Andrei Șaguna în contextul ecumenic de astăzi.

În primul rând trebuie amintită dimensiunea europeană, lingvistic-culturală a activității sale. S-a născut într-o familie de aromâni din Mișcolț. A crescut într-un mediu cosmopolit: maghiar, aromân, grecesc și evreiesc de limbă idiș. În urma convertirii tatălui său la catolicism a dobândit o educație deosebită, la gimnaziul ordinului catolic al piariștilor. A descoperit romanitatea limbii române și a cultivat această limbă întreaga sa viață. Prin urmare sunt convins că a luat în serios problemele și necesitățile contemporanilor lui și a dăruit Bisericii sale opere în limba română, într-o epocă în care

existau încă prea puține lucrări literare și teologice originale românești. În mod concret, Andrei Țaguna a sprijinit răspândirea și lectura Sf. Scripturi în limba română, ceea ce nu era neapărat obișnuință în lumea vlădicilor români ortodocși ai acelor vremuri. Limba traducerilor și a celorlalte publicații, apoi traducerea Sf. Scripturi în limba română sunt pentru mine, ca teolog evanghelic, o dovadă clară a seriozității cu care a privit bazele scripturistice și importanța limbii vorbite în viața Biseicii.

Noi discutăm astăzi într-un context european, în care problema limbii se pune într-un alt fel decât la mijlocul secolului XIX. Cercetând opera lui Țaguna mi-am dat seama foarte clar că citirea Sf. Scripturi a fost considerată de Țaguna ca trebuind să fie făcută atât în sens spiritual, ascetic-monastic, cât și ca o cultivare a limbii române în procesul de alfabetizare a unei mari părți a poporului român din Transilvania și Ungaria. Este foarte important acest fapt, mai ales când ne gândim că Andrei Țaguna a avut legături și cu *Societatea Biblică Britanică*, în special cu Millard, care a fost preocupat de răspândirea edițiilor biblice în alte limbi decât cea germana, mai precis în limbile română, slovacă, italiană. Am citit cu mare uimire la Cambridge notițele lui Millard, în care prezenta discuțiile cu mitropolitul Țaguna, față de care avea o aleasă stimă.

Una din profesoarele mele de Teologie, Dna Prof. von Lilienfeld din Erlangen, a arătat cum Biserica creștină la singular, iar apoi diferitele Biserici au fost preocupate încă de la început să traducă Scriptura dintr-o limbă în alta: din aramaică în greacă, apoi în latină și slava veche bisericească, apoi în georgiană, armeană și toate celelalte limbi ale Orientului. La fel, în ultimii 500 de ani, în contextul multilingvistic al Transilvaniei, Scriptura a fost tradusă în diferitele limbi ale Ardealului. Acest fapt poate fi văzut și ca o influență istorică a umanismului și a mișcărilor reformatoare din Europa centrală, mai ales că Magistrăturile din Sibiu și Brașov au sprijinit financiar tipărirea de cărți în limba română pentru lumea ortodoxă. Limba este mai mult decât un mijloc de comunicare. Comunicarea din Sf. Scriptură, după înțeles evanghelic, este o comunicare simplă, despre cum trebuie să fie ascultată și crezută Sf. Evanghelie. Șaguna a vorbit aromână, greacă, latină, germană, maghiară, apoi și dacoromană, sârbă, slava bisericească de redacție iugoslavă și a început să învețe și franceză.

Pe lângă problema de limbă, Șaguna a fost preocupat și de dreptul canonic, mai precis de actualitatea dreptului canonic pentru organizarea și introducerea de ordine în Biserică. Pentru mine este fascinant că poate fi stabilită o paralelă ideatică între

dreptul canonic interpretat de Șaguna și textul statutelor de organizare ale Bisericilor evanghelice din Germania, care au apărut într-un context total diferit, anume declarația teologică de la Barmen din 1934. Acolo a fost susținută teza că Biserica lui Hristos este vădită, trăită și crezută atât în mesajul ei divin, cât și în modul ei de organizare. Preocuparea serioasă a lui Andrei Șaguna pentru dreptul canonic poate fi vădită și prin aceea că a fost singurul autor român de lucrări de drept canonic din secolul al XIX-lea care a fost tradus în limba germană și limba rusă.

Într-adevăr, Compendiul său de Drept canonic, a fost publicat ca foileton în reviste teologice rusești. Iar urmarea acestei traduceri în istoria și teologia ulterioară a Bisericii rusești este evidentă. Din actuala perspectivă trebuie afirmat că doar distrugerea radicală a Bisericii în Uniunea Sovietică a dus la nimicirea mării opere a Conciliului național rusesc din 1917, care a pornit la reorganizarea Bisericii rusești după model Compendiumului canonic șagunian. Cu altă ocazie, profesorul Heinz Ohme a atras atenția că interpretarea dreptului canonic potrivit timpurilor actuale, așa cum au încercat Șaguna și alți ierarhi din secolul XIX și începutul celui următor, a cunoscut în cele din urmă o schimbare, prin aceea că la începutul secolului XX, dreptul canonic oriental s-a apropiat tot mai mult

de hermeneutica dreptului canonic romano-catolic. Este important de semnalat că la Șaguna dreptul canonic, în cazuri precum recăsătoria preoților văduvi, a avut nuanță mai milostivă și de asistență, grijă sufletească. Pentru Șaguna, canoanele Părinților și Tradiția Ortodoxiei răsăritene nu trebuie interpretate și aplicate static, ci dinamic. Mitropolitul Andrei Șaguna consideră că toți credincioșii Mitropoliei, laici și clerici, monahi și călugărițe, formează duhovnicește Organismul Bisericii!

Faptul că Facultatea de Teologie ortodoxă, care poartă numele lui Andrei Șaguna, este parte a Universității „Lucian Blaga” se datorează în primul rând marelui mitropolit. Este o mare deosebire de categorisire dacă o facultate teologică face parte dintr-o universitate de stat sau dacă ea este izolată de cosmosul academic al universității, așa cum se întâmplă astăzi în Rusia. Prin programul unic de burse al Fundației lui Emanoil Gojdu, un adevărat Mecena al Ortodoxiei românești, Andrei Șaguna a reușit ca până în anul 1920 un mare număr de studenți ortodocși să fie sprijiniți să studieze în străinătate.

Al treilea aspect al actualității eclesiologiei lui Șaguna este viziunea sa despre Biserica organică, adică despre Biserica privită ca Organism viu, care este alcătuită din diferite membre care depind unele de altele și care interacționează unele cu

altele printr-o ordine frumoasă. Spre deosebire de contextul catolic-latin, sinodalitatea Bisericii nu a fost pusă niciodată la îndoială în Bisericile răsăritene. Traducerea termenului *Biserică catolică* cu cel de *Biserică sobornicească* exprimă clar acest fapt. Un aspect controversat al sinodalității în secolele XIX și XX, ba chiar până astăzi, este gradul de participare a laicilor în instituțiile bisericești. Șaguna a susținut, în scris și predică, cu o mulțime de argumente participarea laicilor în sinoadele Mitropoliei reînființate, ceea ce a devenit model și în cazul multor altor sinoade, ca de exemplu în Biserica Ortodoxă din America, dar și în cadrul Patriarhiei ecumenice.

Privind retrospectiv putem accepta cu recunoștință că viziunea unei Biserici capabile să comunice într-o perioadă a oamenilor cultivați și în spiritul timpurilor a fost stabilită de Șaguna, iar acest fapt a dus la înflorirea Bisericii românești până în zilele noastre. Ca fost responsabil pentru bursele din Germania am putut observa tot mereu cu cât zel studenții și studentele din Biserica Ortodoxă Română s-au adâncit în studiu, venind, spre deosebire de alți studenți ortodocși, dintr-un alt context cultural și spiritual, mai ales din acest cosmos multicultural și confesional sibian, ceea ce a făcut și face posibil dialogul cu alte confesiuni.

Aș dori acum să-mi exprim public un gând de încheiere. Faptul că un băiat aromân, a cărui mamă a fugit cu copii la Pesta, scăpând astfel de autoritățile locale ungurești catolice de atunci, așadar, faptul că un asemenea băiat din Mișcolț, purtând frumosul nume Anastasiu, a devenit un *Reîntemeietor* și a introdus reînnoirea și reformarea ortodoxă în Biserică poate fi, cred eu, o minune pentru Biserica Ortodoxă în sensul propriei ei Tradiții.

Prin ridicarea la cinstea altarelor, adică prin canonizare, primul ierarh al noii Mitropolii este rețrăit liturgic în viața credincioșilor. Biserica Ortodoxă, atunci când îi cinstește pe sfinți, pomenește salmul 67/68, 36. În Dumnezeiasca Liturghie acest verset psaltic este cântat în fiecare zi: „Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi”. Este vorba aici nu de un templu făcut din zid și de mână omenească, ci de Templul lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu Sf. Duh se face vizibil prin sfinții Săi.

**Dankesrede des Dr. Johann Schneider
Regionalbischof von Halle-Wittenberg
zur Vergabe von Ehrenprofessur
von Lucian Blaga Universität in Sibiu**

Înalt Prea Sfintite,
Magnifizenz, Spectabilität,
sehr geehrte Professoren,
sehr geehrte, liebe Väter und Brüder in Christus,
sehr geehrter Herr Bischof Guib,
sehr geehrter Herr Altbischof Professor Klein,
sehr geehrter Herr Professor Pitters,
meine sehr verehrten Damen und Herren,

Ich danke dem Professorium der Orthodoxen Theologische Fakultät „Hl. Andrei Saguna“ und dem Senat der Lucian Blaga Universität Sibiu-Hermannstadt für die besondere Ehre der Verleihung der Doktorwürde an diesem Ort und an diesem Tag.

Ich freue mich außerordentlich über dieses besondere ökumenische Zeichen der Verbundenheit zwischen der

Orthodoxen Kirche in Rumänien, besonders der siebenbürgischen Metropole und der Theologischen Fakultät die den Namen von Metropolit Andrei Saguna mit Würde trägt und der Evangelischen Kirche in Deutschland. Dass der erste Metropolit der wiedererstandenen orthodoxen Metropole von Siebenbürgen und dem Banat im historischen Ungarn am Anfang des 21. Jahrhundert zur Ehre der Ältere erhoben werden würde, hätte ich seinerzeit Mitte der 1990er Jahre als ich hier in der Orthodoxen Fakultät, im Nationalarchiv und dann in Belgrad und Cambridge zu seinem Werk und seinem Wirken geforscht habe, mir nicht träumen lassen. Ich will Ihnen in Kürze schildern, wie mich die Beschäftigung mit Andrei Saguna geprägt hat, sowohl in meiner wissenschaftlichen Arbeit als Dozent und Referent für die Ostkirchen als auch in dem Dienst als Regionalbischof in der Evangelischen Kirche in Mitteldeutschland.

Die Entdeckung Andrei Sagunas verdanke ich einem Briefwechsel mit Altbischof Professor Christoph Klein. Ich freue mich, dass er hier unter uns ist. Als ich auf der Suche nach einem Thema zur Promotion am Institut für Geschichte und Theologie des Christlichen Glaubens in Erlangen bei Professor Karl Christian Felmy war, schrieb ich Bischof Klein. Christoph Klein war es, der mich darauf hinwies, dass es von

1848 bis 1920 eine intensive Wahrnehmung in der Orthodoxen und in der Evangelischen Kirchen Augsburgischer Bekenntnisses betreffend die Synoden und die Teilnahme von Laien an Synoden gab. Er wies mich auf eine wechselseitige geistige Wahrnehmung im Kosmos des alten Hermannstadt des ausgehenden 19. Jhd. hin. Andrei Saguna war für mich zunächst nur erkennbar in der Büste in Astrapark und in Zeitschriften bzw. dem Namen der Fakultät. Ich danke von ganzen Herzen, sehr herzlich, Herrn Vater Professor Mircea Pacurariu dass er mir die Möglichkeit eröffnet hat, hier in dieser orthodoxen Fakultät zu forschen. Ich danke auch besonders Frau Monica Vlaicu, die mir den Zugang zu dem Nachlass von Jakob Rannicher ermöglicht hatte und den Briefwechsel zwischen Rannicher und und Saguna lesen konnte. Nicht zuletzt danke ich Herrn Erzdiakon Ion Ica jr, dass er die Übersetzung der Erlanger Arbeit in der Reihe deesis aufgenommen hat und die Arbeit in die schöne rumänische Sprache übersetzt hat.

Ich möchte, meine sehr verehrten Damen und Herren, auf die Aktualität Andrei Saguna für den heutigen ökumenischen Kontext in wenigen Stichworten hinweisen.

Der erste ist die sprachlich-kulturelle europäische Dimension des Wirkens dieses besonderen Hierarchen der

Orthodoxen Kirche. Andrei Saguna wurde als aromunischer Junge in Miskoltz geboren. Er wuchs in einem ungarisch, deutsch, aromunisch, griechisch, jiddischsprachlichen Umfeld auf. Er hatte infolge der Konversion seines Vaters zur römisch-katholischen Kirche bei den Piaristen eine ausgezeichnete Ausbildung genossen. Dass er einmal orthodoxer Mönch und Priester werden würde, widersprach dem Karrierepotential eines hochgebildeten Mannes aus Buda wie Saguna es war. So ein Mann wurde hoher kaiserlicher Beamter in Wien oder Minister in Pest aber nicht Mönch! Saguna hat durch die Kontakte zum Kreis der sog. Romanen an der Universitätsdruckerei in Buda und im Hause Grabovsky die Romanität der rumänischen Sprache neu entdeckt, gefördert und begeistert praktiziert. Für mich macht dies deutlich, dass er die Fragen und Bedürfnisse seiner Zeitgenossen sehr ernst nahm und in den öffentlichen Raum der Kirche stellte. Bis zu seinem Wirken besaß die orthodoxe Kirche in Siebenbürgen nur sehr wenige literarische Werke eigener Prägung und eigener Provenienz. Saguna fördert die Verbreitung und Lektüre der Heiligen Schrift, das für einen orthodoxen Hierarchen seiner Zeit ungewöhnlich ist. Die Sprache der Übersetzung oder die Publikationen, die vielen Editionen, sowohl des Neuen Testaments in rumänischer Sprache als auch

der gesamten Hermannstädter Bibel sind für mich auch als evangelischer Theologe und Sachse ein deutliches Zeichen, dass er die Übersetzungen als Basis der Kommunikation des heiligen Evangeliums verstand.

Wir hören heute im europäischen Kontext oft von Identität und die Frage der Sprachen wird in anderer Weise gestellt als in dem ausgehenden 19. Jahrhundert. Doch ist für mich in der Beschäftigung mit dem Werk Sagunas sehr deutlich geworden, dass er die Lektüre der Heiligen Schrift, sowohl in einem geistlichen Sinne, in einem asketischen, monastischen Sinne, als auch zum Spracherwerb schätzte.

Es ist nahezu ein Paradoxon, dass Andrei Saguna in seiner Zeit mit einem Kolporteur der englischen Bibelgesellschaft, Edward Millard, enge Kontakte hatte. Millard betrieb von Wien aus die Verbreitung der rumänischen, slowakischen, der italienischen aber auch der jiddischen Ausgaben des Neuen Testaments.

Ich habe mit großem Interesse die Notizen Millards im Archiv in Cambridge gelesen, wo er von den Gesprächen mit dem Metropolit aus Hermannstadt berichtet und mit welcher Hochachtung er von dem Wirken dieses Hierarchen spricht. Eine meiner theologischen Lehrerinnen, Frau Prof. von Lilienfeld, sagte oft, dass die „Christliche Kirche“ als Singular

und „Kirchen“ als Plural von Anfang an eine Übersetzungsgemeinschaft war u.z. wurde schriftlich und mündlich von der einen Sprache in die andere Sprache übersetzt. Aus dem Aramäischen ins Griechische und ins Koptische, später ins Lateinische, noch später dann in das Kirchenslawische, das Georgische, Armenische und die weiteren Sprachen des Orients. Hier in einem multi-ethnischen Kontext in Siebenbürgen, entwickelte sich im Laufe der vergangenen 500 Jahre, eine erstaunliche Übersetzungskultur. Die Heilige Schrift wird ins Rumänische und ins Ungarische übersetzt und verändert, schließlich aus der normierte slawischen Kirchensprache in die Volkssprache. Wahrscheinlich kann man das auch als indirekte Wirkung des europäischen Humanismus und der reformatorischen Bewegung in Mitteleuropa verstehen, vor allem weil dadurch deutlich wird, dass zum Beispiel die Sachsen, der Magistrat in Hermannstadt aber ebenso das Magistrat in Kronstadt im 15 Jahrhundert, die Übersetzung der Werke orthodoxer Provenienz in die rumänische Volkssprache fördern. Sprache ist mehr als ein Kommunikationsmittel. In der Heiligen Schrift ausgedrückte Kommunikation ist nach evangelischem Verständnisses ein elementare Weise, wie das Heilige Evangelium gehört und geglaubt werden kann. Saguna selbst

sprach aromunisch, griechisch, lateinisch, ungarisch, rumänisch, serbisch, slaweno kirchenslawisch und hatte sogar angefangen Französisch zu lernen.

Der zweite Aspekt ist die Relevanz des Kanonischen Rechtes in der Kirche, nämlich die Aktualität des kanonischen Rechts für die Ordnung der Kirche. Es ist für mich faszinierend, dass man eine gedankliche Parallele feststellen kann, zwischen der Hermeneutik des östlich-kanonischen Rechts bei Saguna und einem Text aus der Evangelischen Kirche aus Deutschland, der in einem ganz anderen historischen Kontext entstanden ist: In der Barmer Theologische Erklärung (1934). Dort heißt es in der dritten These, dass die Kirche Jesu Christi in ihrer Botschaft wie auch in Ihrer Ordnung erkennbar, sichtbar, gelebt und geglaubt wird. Das Kompendium des Kanonischen Rechts Sagunas ist meiner Kenntnis nach der einzige rumänischsprachige theologische Werk im 19. Jahrhundert durch die Übersetzung der deutschen Ausgabe ins Russische, in der Zeitschrift der St Petersburger Geistlichen Akademie Christiankoe Ctenie.

Eine Wirkungsgeschichte in der orthodoxen Theologie und Kirche Russlands die seinesgleichen sucht. Aus der heutigen Sicht muss man sagen, dass erst die radikale Zerstörung der Kirche in der Sowjetunion dazu geführt hat,

dass die nachhaltige Wirkung des Kompendiums des kanonischen Rechts nach dem Landeskonzil 1917 zum Erliegen kam. Prof. Heinz Ohme hat in einem anderen Zusammenhang darauf hingewiesen, dass eine an den Fragen der Zeit orientierte Interpretation des Kanonischen Rechts, wie sie Saguna und einige Hierarchen im 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts praktizieren, eine starke Veränderung erfahren hat, indem sich die östliche Kanonistik dann schließlich im 20. Jahrhundert einer Interpretationshermeneutik des römisch-katholischen Rechts angenähert hat. Es ist bemerkenswert, dass das kanonische Recht bei Saguna - wie z.B. im Falle der Frage der Wiederheirat eines Priesters, dessen Ehefrau verstorben ist, - eine barmherzige, evangelisch formulierte: „seelsorgerliche“, Interpretation erfährt. Für Saguna sind die Kanones der Väter und die Tradition der östlichen Orthodoxie nicht statisch, sondern dynamisch auszulegen und anzuwenden. Metropolit Andrei Schaguna glaubt, dass alle Gläubigen der Metropolie, Laien und Klerus, Mönche und Nonnen, geistlich und geistig den Organismus der Kirche bilden!

Dass die die Orthodoxe Theologische Fakultät, die seinen Namen trägt, Teil der Universität Lucian Blaga ist, hat sie ideell zuerst Andrei Saguna zu verdanken. Es macht einen kategorialen Unterschied, ob eine Theologie im Kontext einer

staatlichen Universität verortet und eingebunden ist oder ob sie getrennt ist von dem akademischen Kosmos der Universität, wie das bis heute in Rußland praktiziert wird. Andrei Saguna erreicht, durch ein einmaliges Stipendienprogramm der Stiftung des Mäzens Emanoil Gojdu, dass bis 1920 eine große Zahl von orthodoxen Studenten zum Studium im Ausland gefördert werden.

Der dritte Aspekt der ekklesialen Aktualität Sagunas ist seine Vision einer organischen Kirche, in der die verschiedenen Glieder in einer schönen Ordnung aufeinander bezogen und miteinander wirken. Die Synodalität der Kirche ist, anders als im katholisch-lateinischen Kontext, in der östlichen Kirchen nie infrage gestellt worden. Die Übersetzung des apostoliki im Credo durch *biserica soborniceasca* gibt dem Ausdruck. Eine kontroverse Frage im Aspekt der Synodalität ist im 19. und 20. Jahrhundert bis heute die Beteiligung der Laien. Saguna schreibt und predigt mit einer Fülle von Argumenten für die Mitwirkung der Laien in den Synoden in der wiedererrichteten Metropole, die dann ja auch für viele andere Synoden, wie zum Beispiel die Orthodoxe Kirche in Amerika, aber auch das Ökumenische Patriachat zum Modell wurden. Im Rückblick können wir mit Dank wahrnehmen, dass die Vision einer gebildeten und in Fragen der Zeit

kommunikationsfähigen Kirche von Saguna grundgelegt wurde, die zur Blüte der orthodoxen Theologie in Rumänien führte. Als ehemaliger Sekretär für Stipendien aus Deutschland habe ich immer wieder wahrgenommen, mit welcher ernstesten Eifer rumänisch-orthodoxe Männer und auch einige Frauen in Deutschland ihr Studium vertieft haben und im Vergleich zu anderen Orthodoxen aus einem geistlich-geistigen Kontext kamen, der förderlich für einen Dialog der Konfessionen ist; auch und v.a. aus diesem Kosmos von Hermannstadt.

Ich will noch einen Schlussgedanken in den Raum stellen. Dass ein aromunischer Junge, - dessen Mutter mit ihren Kindern nach Pest zum Onkel flieht und den Nachstellung der damaligen ungarisch-katholischen Autoritäten entkommt - dass so ein Junge aus Miskoltz mit dem schönen Namen Anastasiu zum Wiederbegründer wird und die orthodoxe reformatio der Kirche einleitete, dass ist, so glaube ich sagen zu können, ein Wunder für die orthodoxe Kirche in ihrer eigenen Tradition..

Durch die Erhebung zur Ehre der Altäre ist der erste Hierarch der neuen Metropole liturgisch im Leben der Gläubigen vergegenwärtigt. Die Orthodoxe Kirche bezieht sich bei der Verehrung der Heiligen auf Psalm 67/68 Vers 36. In der Göttlichen Liturgie wird dieser Psalmenvers gesungen, wenn es

heißt: „wunderbar ist Gott in seinen Heiligen“. Statt also von einem steinernen ist hier also von einem nicht von Menschenhand geschaffenen Tempel Gottes die Rede, weil Gott der Heilige Geist sich als wunderbar erweist in seinen Heiligen.

CURRICULUM VITAE

Data nașterii: 29. septembrie 1963

Locul nașterii: Mediaș, jud. Sibiu

Părinți: Johann si Anna Schneider, născ. Mantsch

Starea civila: căsătorit cu Dr. Ariane Schneider, doi fii:

Paridam Alexander (18) și Linus Andreas (16)

1982 - 1985 Sculer-matriter la fabrica de relee Medias

Studii:

1970 – 1978 Scoala generală Moșna, jud. Sibiu

1978 - 1982 Liceul Axente-Sever Mediaș (Diplomă de Bacalaureat în anul 1982)

1985 - 1986 Wirsberg-Gymnasium, Würzburg, Bavaria (Bacalaureat bavarez – Abitur, în anul 1986)

1986 - Bacalaureatul bavarez (Abitur) la Würzburg

1986 – 1993 Studii de Teologie și Filosofie teologie si filosofie la Neuendettelsau, München si Erlangen

1993 Primul examen bisericesc de admisibilitate în Biserica evanghelică luterană a Bavariei (1. Theologisches Examen)

1993 – 1994 Studii de Teologie și Arheologie creștină la Universitățile Gregoriana și San Anselmo (inclusiv cursuri de Teologie ortodoxă la *Istituto Orientale* cu profesorii Spidlik și Rupnik)

1996 - Examen de admitere în preoție în cadrul Bisericii Evanghelice Luterane din Bavaria (2. Theologisches Examen)

2003 – Obținerea titlului de Dr. theol. (summa cum laude) la Facultatea de Teologie a Universității Erlangen-Nürnberg cu teza „Mitropolitul Andrei Șaguna și eclezologia sa «organică». Un program pentru reforma Bisericii Ortodoxe pe baza Sfintei Scripturi și a dreptului canonic” (îndrumător de doctorat: prof. dr. Felmy)

Experiența profesională

1990 – 1993 Asistent la Centrul de Documentație a Dialogurilor cu Bisericile Ortodoxe, Erlangen (prof. dr. Fairy von Lilienfeld)

1997 – ordinar preot evanghelic în Biserica Sf. Nicoale și Sf. Ulrich din Nürnberg

1997 – 2002: Asistent și docent la Catedra de Istorie și Teologie a Răsăritului creștin la Facultatea evanghelică-luterană din Erlangen, la prof. Karl Christian Felmy

2003-2007: Secretar executiv al Oficiului de burse la Diakonisches Werk der EKD și la Deutsches Nationalkomitee des Lutherischen Weltbundes, Stuttgart

2007-2012: Consilier superior bisericesc (Oberkirchenrat) pentru ecumenism, burse și ortodoxie în cadrul EKD (Biserica Evanghelică din Germania), Hannover

2011 - ales de sinodul Bisericii Evangelische Kirche in Mitteldeutschland (EKM) ca episcop regional de Halle și Wittenberg.

Publicatii stiintifice (extras)

Articole in ediția nouă a enciclopediei ***Religion in Geschichte und Gegenwart***, ed. 4. Tübingen, 1998-2007:

Akathistos-Hymnus, Archidiakon, Archimandrit, Ektenie, Eleutherios (10. Jh. Byzanz), Exarch, Frömmigkeit: VII. Orthodoxe Frömmigkeit der Gegenwart, Griechisch-katholisch, Hierodiakon, Hieromonach, Hypodiakon, Jassy, Jeseph Bryennios, Karlowitz, Kirchenverfassung: V. Gegenwart, 3. Orthodoxe Kirche, Kleid/Kleidung: II. Christentum, 2. Liturgisch, b) Orthodox, Klerus/Klerus und Laien: Europäische christliche Kirchen, 2. Orthodox,

Kreuzerhöhung, Laien: III. Dogmatisch, 2. Orthodoxes Verständnis, Metropolit/Metropolitanverfassung: Orthodoxes Kirchenrecht, Pec', Pfarrer-/Pfarrerinnenaus- und weiterbildung: Orthodoxe Kirche, Rumänien, Saguna Andre' (1808-1873), Uzhorod, Walachei.

Enciclopedia a fost tradusă in limba engleza:

<http://www.brill.com/products/online-resources/religion-past-and-present-online-religion-geschichte-und-gegenwart-online>

respectiv articolele se gasesc online:

<http://referenceworks.brillonline.com/search?s.au=%22Schneider%2C+Johann%22>

Studii:

- *Die orthodoxe Haltung zur westkirchlichen Rechtfertigungsproblematik, in Eine Heilige Kirche, N. F. Nr. 5, Rechtfertigung gemeinsam bekennen – Erneuter Ruf zur Evangelischen Katholizität, Bochum 1999*
- *Zur gegenwärtigen Lage der Orthodoxen Kirche in Rumänien, in: Una Sancta 57. Jg., 2/2002*

Monografie:

Der Hermannstädter Metropolit Andrei von Şaguna. Reform und Erneuerung der orthodoxen Kirche in Siebenbürgen und Ungarn nach 1848. Köln, Weimar, Wien 2005

(trad. românească cu titlul *Eclesiologia organică a mitropolitului Andrei Şaguna și fundamentele ei biblice, canonice și moderne, Sibiu*, traducere în limba română de Diac. Prof. Ioan Ică jr., Deeis Sibiu 2008)

Coeditări:

- *K. Ch. Felmy, Diskos, Glaube, Erfahrung und Kirche in der neueren orthodoxen Theologie, herausgegeben von Heinz Ohme und Johann Schneider, Oikonomia 41, Erlangen 2003*
- *Die Ökumenischen Konzilien und die Katholizität der Kirche, Das elfte Gespräch im bilateralen theologischen Dialog zwischen der Rumänischen Orthodoxen Kirche und der Evangelischen Kirche in Deutschland, [Beihefte zur Ökumenischen Rundschau, 83](#), (Hrsg.) Dagmar Heller und Johann Schneider, Frankfurt 2009*

- *Orthodoxie und Reformation - Mehr als ein 50-jähriger Dialog. Beiträge des Deutsch-Russischen Symposiums an der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg aus Anlass des 50-jährigen Jubiläums des bilateralen theologischen Dialogs zwischen der Evangelischen Kirche in Deutschland und der Russischen Orthodoxen Kirche (Halle an der Saale, 1. Dezember 2009). Hg. von A. Briskina-Müller und Johann Schneider. Berlin 2010*

De asemenea, este autorul mai multor articole teologice despre Biserica Ortodoxă în ziare și publicații bisericești, precum și a numeroase articole istorice despre Bisericile din Transilvania.